

اگر به ما توهین شد، چه کنیم؟

بسیاری مواقع شاهد درگیری و نزاع افراد هستیم.

در گفت‌وگو با آیت‌الله محمدباقر تحریری مطرح شد:

اگر به ما توهین شد، چه کنیم؟

بسیاری مواقع شاهد درگیری و نزاع افراد هستیم. علاوه بر این، آمار بالای پرونده‌های قضایی نشان می‌دهد، فضای اخلاق عمومی در جامعه مناسب نیست و آنچه برای شخص مومن ارزشمند است اخلاق عملی است، زیرا تا عمل خیر با نیت خالص انجام نگیرد، رشد و کمال و فلاح محقق نخواهد شد اما تقید برعمل و سلوک در مسیر اخلاق، عملی است که انسان را از دره‌های هولناک دنیا و آخرت نجات می‌دهد. در مکتب شیعه، چهارده معصوم (ع) بهترین الگو برای سلوک و گام زدن در وادی اخلاق عملی هستند.

در گفت‌وگو با آیت‌الله محمدباقر تحریری، استاد حوزه و از شاگردان علامه طباطبایی به بررسی واکنش مناسب با بی‌حرمتی‌ها و توهین می‌پردازیم. سیمای مخبتین (شرح زیارت امین‌الله)، جلوه‌های لاهوتی (شرح زیارت جامعه کبیره)، نجوای عارفانه (شرح مناجات شعبانیه)، بندگی حقیقی و حقیقت علم (شرح حدیث عنوان بصری) از جمله آثار منتشر شده اوست.

الزامات رابطه با دیگران در اسلام چیست؟

در روایات زیادی بر معاشرت نیکو و خوب با دیگران سفارش شده است. سودرسانی به دیگران از سفارش‌های روایات اسلامی است. مساله دیگر، چشمپوشی از عیوب دیگران است و همت تعالیم دین بر این است که روابط افراد جامعه، روابط صالحی باشد تا بدی‌های آنها آشکار نشود و اگر هم بدی ظاهر شد، به نوعی آن را بپوشانیم.

برای پوشاندن بدی‌ها باید چه کار بکنیم؟

باید با رفق و مدارا با افراد برخورد کنیم. باید با زبان نرم و برخورد خوش و رویی گشاده با دیگران برخورد کنیم تا این برخوردها زمینه پذیرش آنها را فراهم کند. اصلاح روابط اجتماعی به امور زیادی نیاز دارد و اگر همه افراد آنها را مراعات کنند، فضا ایده‌آل و بهشتی می‌شود، اما اگر عده‌ای مراعات نکردند، نباید باعث شود افراد دیگر به این مسائل توجه نکنند.

کمال انسان این است که خودش شروع به انجام کارهای خیر و اتصاف به صفات خوب پیدا کند و در این جهت اگر از دیگری هم متأثر شود، بسیار بهتر است. معصومین در روایات فرموده‌اند، انسان نباید به دیگران توجه کند بلکه خودش شروع به خیرات کند یا در ادامه خیرات دیگران، خیرات را ادامه دهد.

معمولاً شاهد درگیری و توهین افراد به همدیگر هستیم. برخورد اسلامی مناسب با این توهین‌ها چیست؟

یکی از مسائلی که در باره آن سفارش شده است، عفو و بخشش است تا در مقابل بدی دیگران، بدی نکنیم. البته بدی متفاوت است، زبانی یا عملی است. اگر در مقابل کسی که به ما توهین می‌کند، این کار را انجام دهیم و به او توهین کنیم، جواب دادن بدی با بدی است، این کار چندان مهارت نمی‌خواهد و مطلوبیتی هم ندارد. فرموده‌اند: در مقابل بدی ساکت باشید و اگر توانستید بدی را با خوبی جبران کنید، چرا که به این وسیله هم کمال خود را نشان می‌دهید و هم موجب می‌شوید طرف مقابل، حالت انفعال و شرمندگی پیدا کند. این مسائل از سفارش‌های قرآن کریم و پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) است و اگر به اینها توجه کنیم، تحول زیادی در جامعه رخ می‌دهد.

ممکن است برخی نتوانند دیگران را ببخشند و اگر هم این توان را داشته باشند آنقدر توهین طرف مقابل سنگین است

که صلاح نمی‌بیند از آن گذشت کنند. اگر کسی خواست توهین را تلافی کند، باید چه کار کند؟

باید سعی کند تلافی به همان اندازه باشد. سفارش شده است، مرحله به مرحله پیش برویم که صلاح و اصلاح جامعه شکل گیرد، هم صلاح خود شخص و هم صلاح دیگران، که منجر به اصلاح دیگران می‌شود. تا شخصی در جهت صلاح قرار نگیرد، نمی‌تواند در جهت اصلاح دیگران قرار گیرد. این یک قاعده کلی است. اگر بخواهیم دیگران را اصلاح کنیم، باید اول برای صالح شدن خود و صالح کردن اخلاق و گفتار و رفتار خود پیشقدم باشیم تا تأثیر مطلوب در اصلاح دیگران بگذاریم. بعد از مراحلی که در روایات سفارش شده و در بیان ما آمد، اگر کسی این مراحل را مراعات کرد و موفق نشد یا نتوانست مراعات کند و خواست تلافی کند، فرموده‌اند باید دقت کند به اندازه‌ای که طرف مقابل بدی کرده، به همان مقدار پدی صورت گیرد.

در اینجا مساله انصاف و عدالت در مقابل دیگری مطرح می‌شود و اگر از حدش تجاوز کند، انسان از مرحله عدالت خارج می‌شود.

به هر حال، غضب کردن موجب بدی‌ها می‌شود. حال اگر انصاف رعایت نشود، چه اتفاقی روی می‌دهد و چه عواقبی دارد؟

اگر انصاف را مراعات نکند، ظلم کرده است که هم مسائل حقوقی مطرح می‌شود هم مسائل اخلاقی؛ وقتی کسی به انسان فحش می‌دهد و در مقابل سیلی به صورت او بزنند، می‌تواند از انسان شکایت کند یا در مقابل آن دیه تعیین شود که مسائل حقوقی مطرح می‌شود و مسائل اخلاقی و نکوهش را در پی دارد. راهکاری که برای اصلاح صفات و اعمال به ما سفارش شده، این است که سعی کنیم در رفتار خودمان فکر و تعقل داشته باشیم و با خردورزی کارهایمان

را انجام دهیم.

خردورزی در کارها چه نتایجی به همراه خواهد داشت؟

خردورزی و آینده نگری، لازمه تصمیم گیری درست است و مسلماً با این اقدامات اشتباهات به حداقل می رسد. خردورزی در اعمال و رفتار، از راهکارهای اصلی در عمل درست است. قبل از این که کاری را انجام دهیم، لازم است آینده و عاقبت آن را ببینیم و بدانیم به دنبال چه نتیجه ای با چه روشی هستیم؟ آیا دنبال گسترش بدی هستیم؟ قطعاً در برابر بدی دیگران باید مقابله به مثل و بدی کنیم که باعث گسترش بدی و عمق آن می شود. با این کارها جنایت، زندان، قصاص قتل و دیه افزایش پیدا می کند. این احکام حقوقی در شرع مقدس آمده که بعد از مراعات نکردن مسائل اخلاقی مطرح می شود. از این جهت معصومین(ع) فرمودند ابتدا سعی کنید مسائل اخلاقی را رعایت کنید.

اگر مدیر یا افراد بالادست بر زیردستان توهین کردند یا سخن زشتی به آنها گفتند، باید چه برخوردی مناسب دستوره‌های اسلامی انجام شود؟

باید جایگاه روابط صالح انسان ها مخصوصاً بین مؤمنین و مسلمانان را در نظر بگیریم و توجه کنیم همواره خیرخواه یکدیگر باشیم و بدانیم خدای ما و پرورش دهنده و روزی دهنده و اداره کننده ما یکی است. دین ما ، پیامبر ما و قرآن یکی است. به این مشترکات عالی باید توجه کنیم، و این که همه می توانیم به کمال برسیم. اینها موجب می شود انسان توجهات خوب را در روابط اجتماعی داشته باشد.

اگر فرد توهین کننده، همکار یا همسایه یا رئیس و پدر خانواده باشد که همواره با او برخورد داریم، در این موارد چه باید بکنیم؟

انسان نباید به ظالم و کسی کمک کند که کار نامطلوب و منکر انجام می دهد. امر به معروف و نهی از منکر، از مباحث بسیار مهم در اسلام است. این مساله را باید با مسائل اخلاقی که مطرح شد، جمع کنیم. این امر به آگاهی نیاز دارد یعنی مساله نفع رساندن به دیگران، نصیحت مسلمین، چشمپوشی از عیوب، در مراحل اولیه تا جایی است که روابط می خواهد اصلاح شود اما اگر ببینیم با این امور فساد شکل می گیرد و ظلم تحقق پیدا می کند و منکری به وجود می آید، بحث نهی از منکر و کمک نکردن به ظلم به میان می آید. آنجا دیگر راه های خودش را دارد، نهی از منکر راه هایی دارد که در شرع مقدس بیان شده و در برابر ظالم ایستادن، راه هایی دارد که مرحله ای است.

آیا می توانید به این مراحل به شکل مصداقی و واضح تر اشاره کنید؟

اول باید خود شخص را نصیحت کنیم. اگر نصیحت کردن یا نهی از منکر مفید واقع نشد، باید به دنبال راهکارهای دیگر برویم. به مسئولان بالاتر خبر بدهیم. فرمودند حتی اگر ظلم به شخصی باشد که دیگران اطلاع ندارند اینجا غیبت چنین شخصی جایز است، بلکه گاهی واجب می شود. غیبت همیشه حرام نیست. ما باید از وظایف اخلاقی و عملی آگاهی داشته باشیم که در هر موردی بتوانیم به وظیفه شرعی خود عمل کنیم. نخستین وظیفه شرعی ما امر به معروف و نهی از منکر است، دومین وظیفه هم کمک نکردن به ظالم (ظلم مالی یا ظلم آبرویی) هر که می خواهد باشد؛ رئیس یا عضو ارشد خانواده باشد، همین طور مسائلی را باید بدانیم و بعد از راهکارهای مناسب وارد شویم و مقابله کنیم.

برخی دوست دارند در مقابل عمل بد، واکنش خوب نشان دهند اما معرفت لازم را ندارند؛ مثلاً معتقدند اگر واکنشی مشابه او انجام ندهند، ساده لوح به نظر می آیند . برای دوری از این طرز فکر باید چه کار کرد؟

باید آگاهی های لازم را داشته باشیم. مسئولان فرهنگی و تربیتی جامعه باید این مسائل را بازگو کنند. در رسانه های عمومی یا در منابر و همین طور در جایگاه هایی که امکان بازگو کردن مسائل شرعی و وظایف اخلاق عملی و مسائل اخلاقی وجود دارد، این مسائل باید مطرح شود. عموم مردم هم از جهت وظیفه اجتماعی و بالاتر از آن، وظیفه دینی باید به جستجو و تحقیق و مطالعه بپردازند تا آگاهی لازم را پیدا کنند. جامعه دینی و ایمانی باید در جهت اصلاح قرار گیرد، این اصلاح هم متفرع بر این است که آگاهی به صلاح داشته باشیم و بدانیم صلاح ما در چیست، لذا می بینیم امام علی(ع) به مالک اشتر، نامه می نویسد که حال که می خواهی فرماندار شوی، اینها وظایف توست. کسانی که تحت فرمان فرماندار خواهند بود باید وظایف خود را انجام دهند. قاضی، شهردار و تاجر باید نقش و وظیفه خود را بدرستی انجام دهند.

یک شخص با چه معرفت و شناختی راضی می شود در مقابل عمل بد، عکس العمل خوب نشان دهد؟ یعنی لازمه

چنین کاری چیست؟

اگر بینشی وجود داشته باشد برای فروخوردن خشم (کظم غیظ) و سعه صدر و تحمل توهین، باید تهذیب نفس و تربیت درونی صورت گرفته باشد. یکی از مشکلات مهم ما و نابسامانی هایی که در جامعه ما رخ می دهد، ناآگاهی ماست. انسان ها به دنبال آگاهی از مسائل دنیایی می روند، اما دنبال این نمی روند که امور دنیایی با صلاح شکل گیرد . این یکی از مشکلات ماست، لذا اطلاع رسانی بسیار لازم است. باید یاد بگیریم، این اعمال و رفتار نیاز به بحث های جزئی تر و مفصل تر دارد و لازم است به صورت عمومی بیان شود. شنوندگان هم باید اهتمام به این مباحث و به کار بستن آنها داشته باشند. بعد از آگاهی ریاضت لازم است که نفس را تمرین دهیم و تربیت کنیم به پیاده کردن این مسائل انسان ساز و جامعه ساز تا فرد و جامعه در پرتو این مسائل به صلاح برسند.

شکلیابی در برابر توهین، منطقی است

می گویند علم در جستجوی تبیین پدیده هاست و نه توجیه آنها. از همین رو برخی نظریه پردازان و جامعه شناسان بر این باورند که اهانت به مثابه یک پدیده اجتماعی، معلول فشار اجتماعی است و افراد به این وسیله، فشار های مختلف وارد بر خود را تخلیه می کنند؛ بنابراین اهانت لفظی هرچند به طور اخلاقی عملی ناپسند است، اما در وجود برخی افراد سیوآپ اطمینانی است تا خشم درون آنها به شکل فیزیکی به دیگران آسیبی نرساند. اگر چنین تبیینی را بپذیریم، واکنش صبورانه به توهین لفظی دیگران تا حدی برایمان آسان تر می شود. یعنی دیگر منشأ اولیه توهین های لفظی دیگران را تصویر ما در ذهن آنها نخواهیم دانست، بلکه منشأ آنها را ذهن پرمشغله و بسیار

گرفتار و تحت فشار آنها می دانیم. پس صبر، شکیبایی و حفظ آرامش در برابر توهین، منطقی تر از مقابله به مثل است.
سیدحسین امامی
جام جم